

УДК 343.35

DOI <https://doi.org/10.32836/2521-6473.2022-1.8>

О. О. Титаренко, доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри правоохоронної діяльності
та кримінально-правових дисциплін
Університету митної справи та фінансів

ДЕЯКІ ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ РОЗДІЛУ 9.7 «ЗЛОЧИНИ ТА ПРОСТУПКИ ПРОТИ ПОРЯДКУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АВТОРИТЕТУ ДЕРЖАВИ» ПРОЄКТУ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Суспільно-політична та економічна ситуація в державі обумовлює вдосконалення національної правової системи з урахуванням сучасних викликів і потреб демократичного суспільства. Не є виключенням і КК України, проєкт якого розробляється з кінця 2019 року.

Проаналізовано окремі положення Розділу 9.7. «Злочини та проступки проти порядку публічного управління та авторитету держави» в частині встановлення відповідальності за кримінальні правопорушення, які посягають на професійну діяльність працівників правоохоронних органів.

Встановлено, що в проєкті КК України у вузькому значенні використовується термін «орган правопорядку» (виключно як ознака складу злочину у ст.ст. 8.2.2 «Втручання в діяльність прокурора, слідчого, детектива, дізнавача ...», 8.2.3 «Перешкоджання діяльності органів правопорядку» Розділу 8.2 «Злочини та проступки проти сприяння правосуддю та діяльності органів правопорядку») та виявлена його змістовна неточність щодо видів суб'єктів, які відносяться до органів правопорядку. Обґрунтовано, що в проєкті КК України (ст.1.3.1) слід закріпити зміст терміну «правоохоронний орган», до якого відносяться і органи правопорядку. Аргументовано визначити таку ознаку складу злочину «вчинення його щодо працівника правоохоронного органу у зв'язку з виконанням службових повноважень» як обтяжуючу не тільки для ст. 9.7.3 «Опір», а для ст. 9.7.4 «Насильство у зв'язку з виконанням особою службових повноважень чи професійних обов'язків, реалізацією суб'єктивного права чи виконанням юридичного обов'язку» та ст. 9.7.5 «Вплив на особу, яка виконує службові повноваження чи професійні обов'язки в інтересах держави чи суспільства» Розділу 9.7 проєкту КК. Проведено порівняння ст.ст. 9.7.3, 9.7.4 та 9.7.5 проєкту КК України з відповідними положеннями ч. 2 ст. 342, ч. 1 ст. 343 та ч. 1, 2 ст. 345 КК України за ступенем тяжкості. Встановлено, що ст.ст. 9.7.3, 9.7.4 та 9.7.5 проєкту КК України встановлюється більш суворе покарання ніж в чинному КК України за аналогічні дії. Висловлено зауваження щодо передчасності декриміналізації в проєкті КК України (Розділ 9.7) погрози застосування насильства щодо працівників правоохоронних органів. Визначені подальші напрями дослідження питання кримінально-правової охорони професійної діяльності працівників правоохоронних органів в проєкті КК України.

Ключові слова: проєкт Кримінального кодексу України, злочини проти публічного управління та авторитету держави, злочини проти професійної діяльності працівників правоохоронних органів.

O. O. Titarenko. Some discussional issues of Chapter 9.7 "Crimes and Criminal Offenses Against the Order of Public Management and Authority of the State" draft of Criminal Code of Ukraine

Social-political and economic situation in the state necessitates the improvement of national legal system with regard to modern challenges and needs of democratic society. A new Criminal Code of Ukraine which is has been drafting since the end of 2019 is no exception. Some provisions of Chapter 9.7 "Crimes and criminal offences against the order of public management and the authority of the state" in terms of establishing responsibility for criminal acts that encroach on the professional activities of law enforcement officers are analyzed.

It has been established that in the draft Criminal Code of Ukraine the term "law enforcement agency" is used in a narrow sense (exclusively as a sign of a crime in Art. 8.2.2 "Interference in the activities of the prosecutor, investigator, detective, coroner ...", Art. 8.2.3 "Obstructing the activities of law enforcement agencies" of Chapter 8.2" Crimes and criminal offences against the promotion of justice and law enforcement agencies ") and does not include individual subjects, which relate to law enforcement agencies in according with national legislation.

It is substantiated that the draft Criminal Code of Ukraine (Art. 1.3.1 "The meaning of the terms of the Criminal Code") should fix the content of the term "law enforcement agency" in a broad sense, which includes the agencies authorized to conduct criminal proceedings, operational-search activities.

It has been argued that such a sign of the corpus delicti as "committing a crime against a law enforcement officer in connection with the performance of official powers" should be defined as aggravating responsibility not only for Art. 9.7.3 "Resistance", and for Art. 9.7.4 "Violence in connection with the performance by a person of official powers or professional duties, the exercise of a subjective right or the performance of a legal duty" and Art. 9.7.5 "Influence on a person performing official powers or professional duties in the interests of the state or society" Chapter 9.7 of the draft Criminal Code of Ukraine.

It has been conducted a comparative analysis of Art. 9.7.3, Art. 9.7.4 and Art. 9.7.5 of the draft Criminal Code of Ukraine with the relevant provisions of part 2 of Art. 342, part 1 of Art. 343 and part 1, part 2 Art. 345 of the Criminal Code of Ukraine (current code) in severity.

© О. О. Титаренко, 2022

Certain remarks have been expressed on the premature decriminalization in the draft Criminal Code of Ukraine (Chapter 9.7) of liability for the threat of violence (without causing harm to health) against law enforcement officials.

The further directions of research of a question of criminal and legal protection of professional activity of employees of law enforcement agencies in the draft of the Criminal Code of Ukraine are defined.

Key words: draft of the Criminal Code of Ukraine, crimes against public management and authority of the state, crimes against professional activity of law enforcement officers.

Постановка проблеми. В сучасних умовах проведення правової реформи, реформування правоохоронних органів задля забезпечення захисту суверенітету й територіальної цілісності України, її економічної та інформаційної безпеки, безпеки суспільства, охорони громадського порядку залишається актуальним питання удосконалення на законодавчому рівні системи особливих заходів державного захисту працівників правоохоронних органів від перешкоджання виконанню ними покладених на них повноважень. Одним з інструментів забезпечення належного державного захисту професійної діяльності працівників правоохоронних органів залишається встановлення кримінальної відповідальності у Розділі XV «Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів» за діяння, передбачені ст.ст. 342, 343, 345, 347-349 Кримінального кодексу України (далі – КК України) [1]. Проте наявна система норм про відповідальність за кримінальні правопорушення, що посягають на професійну діяльність працівників правоохоронних органів, залишається суперечливою, а тому залишається актуальною трансформація кримінально-правового захисту діяльності цих працівників в контексті підготовки проекту нового Кримінального кодексу України (далі – проект КК).

Указом Президента України від 7 серпня 2019 р. № 584/2019 «Питання Комісії з питань правової реформи» [2] затверджено Положення про Комісію з питань правової реформи та її персональний склад. У складі Комісії утворено робочу групу з питань розвитку кримінального права, до якої включені провідні науковці-криміналісти та які активно з 2019 року долучилися до розробки проекту КК України. Станом на 18 січня 2022 р. результати їх праці оприлюднено на офіційному веб-сайті Нового Кримінального Кодексу [3; 4].

Аналіз положень проекту КК України станом на 24 грудня 2021 року та на 18 січня 2022 року дає підстави стверджувати, що його розробники передбачили кримінально-правову охорону професійної діяльності працівників правоохоронних органів в Розділі 9.7 «Злочини та проступки проти порядку публічного управління та авторитету держави» (Книга дев'ята. «Злочини та проступки проти держави»), а також в Розділі 8.2 «Злочини та проступки проти сприяння правосуддю та діяльності органів правопорядку» (Книга восьма. «Злочини та проступки проти правосуддя»). Ознайомлення з двома останніми редакціями проекту КК, в частині теми даного дослідження, показало, що жодних змін розділи 8.2 та 9.7 не перетерпіли. Проте зміст положень окремих кримінально-правових норм, розташованих в розділах 8.2 та 9.7 Особливої частини проекту КК є неспорядкованим та містить окремі дискусійні положення, які потребують розгляду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам кримінально-правової охорони професійної діяльності працівників правоохоронних органів присвячені праці українських учених: П. П. Андрушка, М. І. Бажанова, О. М. Бандурки, Ю. В. Бауліна, В. С. Батиргарєєвої, І. Г. Богатирьова, В. М. Бурдіна, В. О. Глушкова, О. П. Гороха, В. К. Грищука, Н. О. Гуторової, Л. М. Демидової, С. Ф. Денисова, Т. А. Денисової, О. М. Джузи, О. О. Дудорова, В. П. Ємельянова, О. О. Житного, В. М. Карчевського, М. Й. Коржанського, В. В. Кузнецова, В. М. Куца, О. М. Литвака, О. М. Литвинова, С. Я. Лихової, В. К. Матвійчука, П. С. Матишевського, М. І. Мельника, В. А. Мисливого, А. А. Музики, В. О. Навроцького, Ю. В. Нікітіна, А. М. Орлеана, Є. О. Письменського, В. Ф. Примаченка, О. П. Рячинської, А. В. Савченка, В. В. Сташиса, Є. Л. Стрельцова, В. М. Трубникова, В. О. Тулякова, В. І. Тютюгіна, Є. В. Фесенка, П. Л. Фріса, М. І. Хавронюка та ін. На дисертаційному рівні окремі теоретичні та практичні проблеми кримінально-правової охорони працівників правоохоронних органів впродовж 2019-2021 рр. досліджували С. В. Єрмолаєва-Задорожня «Кримінологічна характеристика перешкоджання службовій діяльності працівників правоохоронних органів та його запобігання» (2019 р.) [5], І. Д. Метельський «Працівник правоохоронного органу як учасник кримінально-правових відносин» (2019 р.) [6], М. В. Сийпюкі «Кримінально-правовий захист охоронної діяльності в Україні» (2020 р.) [7], О. О. Кирбят'єв «Кримінально-правова охорона професійної діяльності працівників правоохоронних органів» (2021 р.) [8], В. П. Беленок «Кримінально-правова та кримінологічна характеристика погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу» (2021 р.) [9].

В той же час аналіз останніх (2019–2021 рр.) дисертаційних досліджень вчених з цієї тематики показав відсутність в них будь-якого аналізу положень проекту КК, за виключенням дисертаційного дослідження «Кримінально-правова та кримінологічна характеристика погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу» (В. П. Беленок, 2021) [9]. Таку ситуацію скоріше можна пояснити тим, що розробниками проекту КК змістовне наповнення відповідних розділів (8.2 та 9.7) відбулося лише 25.07.2021 [10].

Метою статті є дослідження змісту положень Розділу 9.7 «Злочини та проступки проти порядку публічного управління та авторитету держави» проекту КК, якими передбачається кримінально-правова охорона діяльності працівників правоохоронних органів, визначення спірних питань та обґрунтування перспективних напрямів їх вирішення.

Виклад основного змісту. Згідно з Концепцією реформування кримінального законодавства України, яка розміщена на веб-сайті Нового Кримінального кодексу [11], матеріалів, присвячених засіданням Робочої групи з питань розвитку кримінального права, під час яких відбувались розробка та обговорення проекту КК, а також виступів членів робочої групи на конференціях впродовж 2020-2021 року [12] вбачається, що її розробники уходять від конструювання кримінально-правових норм в Особливій частині з ознаками, які підвищують тяжкість вчиненого кримінального правопорушення (кваліфікуючими та особливо кваліфікуючими ознаками). Найбільш типові такі ознаки, розробниками проекту КК передбачаються як в Загальній частині в окремих статтях у якості ознак, що змінюють ступінь тяжкості вчиненого злочину (ст.ст. 2.2.3 – 2.2.5, 2.5.2 – 2.5.3), а також передбачаються у відповідних статтях Особливої частини проекту КК, які визначаються на початку відповідного розділу. В той же час, якщо злочин буде містити ще і ознаки, які становлять самостійний склад злочину та відповідальність, за який передбачена в іншому розділі Особливої частини проекту КК, то в такому випадку вчинене буде кваліфікуватися за правилами сукупності (ст. 2.7.2 Розділу 2.7 «Множинність кримінальних правопорушень» Книга 2 «Про кримінальне правопорушення» Загальної частини) [4]. Якщо сказане застосувати до нашої теми, то за новими правилами, наприклад, заподіяння шкоди здоров'ю працівнику правоохоронного органу у зв'язку з виконанням своїх службових обов'язків будуть охоплюватися відповідними статтями Розділу 4.2 «Злочини та проступки проти здоров'я людини» та Розділу 9.7 «Злочини та проступки проти порядку публічного управління та авторитету держави» Особливої частини (у разі наявності ознак) проекту КК.

Далі пропонуємо розглянути у межах конкретного розділу (9.7) проекту КК ті склади кримінальних правопорушень, якими передбачається (охоплюється) охорона професійної діяльності працівників правоохоронних органів.

Нагадаємо, що в проекті КК окрім статей Розділу 9.7 частково кримінально-правова охорона професійної діяльності працівників правоохоронних органів також передбачена і окремими статтями Розділу 8.2 «Злочини та проступки проти сприяння правосуддю та діяльності органів правопорядку», зокрема: ст. 8.2.2 «Втручання в діяльність прокурора, слідчого, детектива, дізнавача, захисника, представника особи, судового експерта, працівника державної виконавчої служби чи приватного виконавця» та ст. 8.2.3 «Перешкоджання діяльності органів правопорядку». Розробники в цьому розділі (його назві) та зазначених статтях закріпили термін «орган правопорядку» замість «правоохоронний орган», а в якості безпосереднього об'єкту цих злочинів виступає саме посягання на встановлену діяльність органів правопорядку. В той же час дослідження змісту терміну «орган правопорядку», закріпленого в п. 39 ч. 2 ст. 1.3.1 проекту КК показало, що розробники до таких органів віднесли обмежену кількість суб'єктів, зокрема це: орган прокуратури, Національної поліції, Національної гвардії України, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки України, Національного антикорупційного бюро України, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України та інші органи, які відповідно до Кримінального процесуального кодексу України здійснюють слідчі та/або розшукові дії. Остання ознака «органи, які ... здійснюють слідчі та/або розшукові дії», хоча і зроблена на перспективу (поява нових суб'єктів під час реформування правоохоронної системи) але вона передбачається як обов'язкова для всіх суб'єктів (органів), які зазначені у визначенні «орган правопорядку». Це впливає за логікою побудови самого визначення «орган правопорядку» в п. 39 ч. 2 ст. 1.3.1. Проте, на нашу думку, такий підхід має свої недоліки, а саме: 1) Національна гвардія України (НГУ) та Військової служби правопорядку у Збройних Силах України (ВСП ЗСУ) згідно КПК України не уповноважені здійснювати слідчі та/або розшукові дії. Також згідно ст. 1 Закону України «Про Національну гвардію України» [13], НГУ є військовим формуванням з правоохоронними функціями, а відповідно до ст. 1 Закону України «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України» [14] ВСП ЗСУ є спеціальним правоохоронним формуванням, який здійснює здебільшого профілактичну та попереджувальну функцію щодо кримінальних та адміністративних правопорушень військовослужбовців (ст. 7-8 Закону України від 7 березня 2002 року № 3099-III); 2) віднесення до органів правопорядку виключно суб'єктів, які зазначені у закріпленому визначенні, занадто звужує його зміст, що може призвести до залишення поза увагою кримінально-правової охорони діяльність інших правоохоронних органів, які виконують завдання із забезпечення громадського порядку, публічної безпеки та протидії злочинності (наприклад: Управління державної охорони, Служба судової охорони [15]).

Додатково щодо терміну «орган правопорядку» значимо, що в проекті КК він зустрічається тридцять разів, а термін «правоохоронний орган» – один раз (ст. 9.7.2). Проте розробники проекту КК запроваджуючи в тексті переважно термін «орган правопорядку» скоріше виходили з положень ст. 131-1 Конституції України [16]. Хоча в ст. 17 Конституції України також закріплено термін «правоохоронні органи держави», який у співвідношенні з терміном «орган правопорядку», виходячи зі змісту тих положень норм Конституції України, де вони використовуються, є більш ширшим. В той же час, зі змісту п.2 ч. 1 ст. 131-1 Конституції України випливає, що до органів правопорядку слід віднести ті органи (суб'єкти), які уповноваженні проводити негласні, слідчі та розшукові дії [16]. Але, на наш погляд, це стосується виключно ситуації, коли такі суб'єкти уповноважені брати участь у кримінальному провадженні або здійснювати кримінальні провадження і такі повноваження є додатковими для віднесення таких суб'єктів до органів правопорядку.

Зауважимо, що з проблематики визначення поняття «правоохоронні органи» та «органи правопорядку» є чимало наукових праць вітчизняних вчених (О.М. Бандурка, Р. М. Білоконь, І. В. Бондаренко, В.О. Боняк, М.М. Бурбика, А. П. Гель, В. В. Долежан, І.В. Зозуля, С. О. Іваницький, І. М. Козьяков, А.М. Колодій, В.В. Копейчиков, В.В. Кравченко, Л.Р. Наливайко, В.Т. Маляренко, М. І. Мельник, О.В. Петришин, П.М. Рабінювич, М.В. Руденко, В. В. Сухонос, В.Я. Тацій, Н. В. Топчій, О.Ф. Фрицький, О.П. Шайтуро, Ю.С. Шемшученко, О.Н. Ярмиш, Н.О. Ярмиш та ін.), але у них не має однозначної відповіді щодо їх змісту, переліку правоохоронних органів (системи), їх статусу та функцій.

Далі, не вдаючись до термінологічної боротьби співвідношення термінів «правоохоронний орган» та «орган правопорядку» [17, с. 171; 18, с. 44; 19; 20, с. 159], вважаємо, що термін «органи правопорядку» має тісний зв'язок з поняттям «правоохоронні органи», яке ще залишається чітко не визначеним у чинному законодавстві. Є обґрунтованою позиція вітчизняних вчених, які вважають, що на законодавчому рівні, вбачається, доцільне збереження цих двох понять: «правоохоронні органи» та «органи правопорядку» (які здійснюють негласні слідчі (розшукові) дії). Ці поняття співвідносяться як родові та видові [21]. Тобто, перше поняття використовується як узагальнююче поняття для здійснення поділу системи правоохоронних органів залежно від їх конкретних функцій та призначення в механізмі права [20, с. 159]. Друге поняття означає, що будь-який орган правопорядку є й правоохоронним органом. Але не всі правоохоронні органи є органами охорони правопорядку, у зв'язку з тим, що не всі з них наділені компетенцією здійснювати слідство та інші розшукові дії.

Враховуючи викладене, вважаємо доцільним в проєкті КК передбачити відповідні корективи (доповнення) щодо єдності використання термінології, а саме переглянути зміст поняття «орган правопорядку» (п. 39 ч. 2 ст. 1.3.1) та передбачити окремим пунктом (наприклад: п. 39-1 ч. 2 ст. 1.3.1) визначення «правоохоронний орган». Так пропонується: 1) п. 39 ч. 2 ст. 1.3.1 проєкту КК викласти наступним чином: «орган правопорядку (правоохоронний орган) – орган прокуратури, Національної поліції, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки України, Національного антикорупційного бюро України, Державної прикордонної служби, установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України, інший державний орган, який відповідно до КПК України здійснює слідчі та/або розшукові дії»;). Таке визначення враховує як положення ст. 131-1 Конституції України [16], так і положення КПК України (зокрема: ст.ст. 36, 38, 40) [22], а також буде узгоджуватись з положеннями ст.ст. 8.2.2. та 8.2.3 Розділу 8.2 «Злочини та проступки проти сприяння правосуддю та діяльності органів правопорядку» проєкту КК; 2) після п. 39 ч. 2 ст. 1.3.1 додати п. 39-1 такого змісту: «правоохоронний орган – орган правопорядку, Національної гвардії України, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Управління державної охорони, Служби судової охорони, інший державний орган, який відповідно до чинного законодавства здійснює правоохоронні функції»;). Це дасть змогу закріпити в проєкті КК положення, що «органи правопорядку» входять до системи «правоохоронних органів» та є її складовою. Проте органи правопорядку, на відміну від інших правоохоронних органів, залишаються наділені специфічними функціями, зокрема, уповноважені вчиняти слідчі та/або розшукові дії. Також це буде узгоджуватись з п.1 ч. 1 ст. 9.7.2 в частині розкриття змісту поняття «працівник правоохоронного органу» в проєкті КК).

Подальший аналіз Розділу 9.7 «Злочини та проступки проти порядку публічного управління та авторитету держави» (Книга дев'ята. «Злочини та проступки проти держави») Особливої частини проєкту КК показав, що в ньому розробники передбачили чотири статті, якими охоплюється відповідальність за кримінальні правопорушення спрямовані на різні форми перешкоджання професійній діяльності працівників правоохоронних органів, а саме: (злочини) ст. 9.7.3 «Опір», ст. 9.7.4 «Насильство у зв'язку з виконанням особою службових повноважень чи професійних обов'язків, реалізацією суб'єктивного права чи виконанням юридичного обов'язку», ст. 9.7.5 «Вплив на особу, яка виконує службові повноваження чи професійні обов'язки в інтересах держави чи суспільства», (проступок) ст. 9.7.10 «Злісна непокоря владі» [4]. Хоча в диспозиціях самих норм такий потерпілий як працівник правоохоронного органу або органу правопорядку не конкретизується, на відміну від чинного КК України [1], але він (потерпілий) охоплюється поняттям «представник влади» (п. 59 ч. 2 ст. 1.3.1, п. 1 ч. 1 ст. 9.7.3, ст. 9.7.10), «особа, яка виконує службові повноваження в інтересах держави, суспільства» (ст.ст. 9.7.4, 9.7.5). Крім цього в п. 1 ч. 1 ст. 9.7.2 «Ознаки складу злочину, які підвищують тяжкість злочину на один ступінь» зазначається, що опір, який здійснюється працівникові правоохоронного органу чи військовослужбовцеві НГУ під час виконання ним службових обов'язків з охорони громадського порядку або члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону під час реалізації ним свого суб'єктивного права в інтересах суспільства – підвищують тяжкість злочину за ст. 9.7.3 ще на один ступінь. Такий підхід розробників, на наш погляд, є виправданим з погляду на роль та обсяг роботи з забезпечення громадського порядку та публічної безпеки, протидії злочинності, яку виконують, зокрема, Національна поліція та НГУ. В той же час є незрозумілим, чому положення п. 1 ч. 1 ст. 9.7.2 розробники проєкту КК вирішили поширити лише на ст. 9.7.3 «Опір», а на інші форми перешкоджання законній діяльності працівників правоохоронних органів (ст.ст. 9.7.4, 9.7.5) – ні. Залишення цього питання без вирішення може призвести в окремих випадках до необґрунтованого, на наш погляд, зниження ступеня тяжкості злочинів за цими статтями проєкту КК у порівнянні з чинним КК України. Одразу

зазначимо, що в проєкті КК злочини за ст.ст. 9.7.3, 9.7.4 та 9.7.5 віднесені до злочинів 1 ступеня тяжкості. Відповідно до положень ст. 3.1.6 «Санкції за злочини» за злочини 1 ступеню передбачена санкція у виді штрафу у розмірі від 100 до 500 розрахункових одиниць або ув'язнення на строк від трьох місяців до двох років. Далі проведемо порівняння ст.ст. 9.7.3, 9.7.4 та 9.7.5 проєкту КК [3] за ступенем тяжкості з відповідними статтями чинного КК України (ч. 2 ст. 342, ч. 1 ст. 343 та ч. 1, 2 ст. 345) [1].

Так за дії, передбачені ч. 2 ст. 342 КК України встановлено найбільш суворе покарання у виді позбавлення волі на строк до двох років. Дане кримінальне правопорушення згідно ст. 12 КК України є нетяжким злочином. В той же час за ст. 9.7.3 проєкту КК України за ті самі дії вчиненні щодо працівника правоохоронного органу передбачається покарання (з врахуванням положень ч. 1 ст. 9.7.2 – підвищення тяжкості злочину на 1 ступінь та ст. 3.1.6 проєкту КК України) у виді штрафу (у розмірі від 500 до 1000 розрахункових одиниць) або ув'язнення на строк від двох до трьох років. Як бачимо, в перспективі за опір працівникові правоохоронного органу покарання буде суворіше ніж передбачено чинною ч. 2 ст. 342 КК України.

Так за ч. 1 ст. 343 КК України вплив у будь-якій формі на працівника правоохоронного органу з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків або добитися прийняття незаконного рішення карається штрафом до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до одного року, або арештом на строк до трьох місяців. Дане кримінальне правопорушення згідно з ч. 2 ст. 12 КК України є кримінальним проступком. В той же час за ст. 9.7.5 проєкту КК передбачається відповідальність за вплив на особу, яка виконує службові повноваження чи професійні обов'язки в інтересах держави чи суспільства, у тому числі шляхом насильства щодо її близької особи чи погрози їй та встановлюється відповідальність як за злочин 1 ступеню (штрафу у розмірі від 100 до 500 розрахункових одиниць або ув'язнення на строк від трьох місяців до двох років). Таким чином можемо побачити, що в проєкті КК за вплив у будь-якій формі (без заподіяння шкоди життю та здоров'ю) на законну діяльність працівника правоохоронного органу з метою перешкоджання виконанню ним службових повноважень кримінальна відповідальність посилюється та у порівнянні з чинним КК України такі діяння перенесені із розряду проступків у розряд злочинів. Але у ст. 9.7.5 проєкту КК не встановлюється окрема відповідальність за ті самі діяння, якщо вони перешкодили запобіганню кримінальному правопорушенню чи затриманню особи, яка його вчинила (ознака ч. 2 ст. 343 КК України). Фактично можна припустити, що за настання наслідків у виді, наприклад, перешкоджання запобіганню кримінальному правопорушенню 1, 3, 5 або 7 ступеня тяжкості (тобто в наслідок такого перешкоджання вчиняються інші злочини) ступінь тяжкості злочину за проєктом КК залишається 1 ступеню, хоча наслідки від такого перешкоджання можуть бути істотними, значними, тяжкими або особливо тяжкими (ст. 2.1.12 «Класифікація кримінальних правопорушень залежно від ступеня тяжкості» проєкту КК). Також аналіз змісту ст.ст. 2.2.4 та 2.2.5 проєкту КК, якими передбачаються ознаки складу злочину, які підвищують тяжкість злочину на один/два ступеня, показує про відсутність серед них розглядуваної нами ознаки (якщо вони перешкодили запобіганню кримінальному правопорушенню чи затриманню особи, яка його вчинила). На наш погляд в проєкті КК доцільно розглянути можливість включення до ст. 2.2.5 ще додаткової ознаки. Такий підхід узгоджується із завданнями проєкту КК, які закріплені в ст. 1.1.2 та відповідає запобіжній функції кримінального законодавства.

В той же час порівняння ч. 1, ч. 2 ст. 345 КК України зі ст. 9.7.4 проєкту КК в частині встановлення кримінальної відповідальності за застосування (погрози застосування) насильства відносно працівника правоохоронного органу у зв'язку з виконанням службових повноважень також показує певні відмінності. По-перше, це стосується декриміналізації в проєкті КК (ст. 9.7.4) відповідальності за погрозу застосування насильства щодо працівників правоохоронних органів. Погроза насильством за змістом ч. 1 ст. 345 КК України охоплює погрозу заподіяння потерпілому побоїв, тілесних ушкоджень, інших насильницьких дій [23, с. 488]. Зміст же насильства в проєкті КК не включає в себе можливість заподіяння шкоди здоров'ю. Так в п. 31. ч. 2 ст. 1.3.1 проєкту КК «насильство» визначається як фізичний вплив на іншу людину, зокрема шляхом нанесення удару, побоїв, застосування акустичних, світлових, термічних чи хімічних факторів або обмеження її особистої свободи [4]. В подальшому ознайомлення з положенням проєкту КК показує про відсутність окремої кримінальної відповідальності за погрозу застосування насильства. Переважно така погроза може виступати як одна з ознак базового складу злочину (проступку) або як ознака, яка підвищує ступінь тяжкості злочину^{1*}. Також насильство вчинене щодо людини і насильство вчинене щодо спеціального потерпілого у зв'язку з виконанням ним службових обов'язків в інтересах суспільства або правосуддя

^{1*} Наприклад: п. 3. ч. 1 ст. 7.1.3, якою передбачається підвищення на 1 ступінь тяжкості вчинення привласнення чужого майна ст. 7.1.5 «Привласнення» (Розділ 7.1 «Злочини та проступки проти власності на речі») поєднане з погрозою застосування насильства; п. 1 ч. 1 (шляхом насильства або погрози ...) ст. 4.2.13 «Штучне переривання вагітності внаслідок примушування або обману»; п. 1 ч. 1 ст. 4.2.14 «Стерилізація особи внаслідок примушування або обману»; ст. 4.4.7 «Примушування», ст. 4.4.8 «Примушування до шлюбу»; ст. 4.8.10 «Примушування до участі у страйку або перешкоджання участі у страйку»; ст. 6.1.4 «Спонування до надання згоди на вилучення анатомічних матеріалів людини»; ст. 8.1.2 «Втручання в діяльність судді» (... шляхом насильства щодо його близької особи чи погрози їй); ст. 8.2.2. «Втручання в діяльність прокурора, слідчого, детектива, дізнавача, захисника, представника особи, судового експерта, працівника державної виконавчої служби чи приватного виконавця» (... у тому числі шляхом насильства щодо його близької особи чи погрози їй); ст. 9.4.2 «Катування» (... шляхом застосування насильства чи погрози ним); ст. 9.7.5 «Вплив на особу, яка виконує службові повноваження чи професійні обов'язки в інтересах держави чи суспільства» (... у тому числі шляхом насильства щодо її близької особи чи погрози їй) проєкту КК.

в проєкті КК різняться за ступенем тяжкості. В першому випадку такі дії охоплюються ст. 4.2.15 «Насильство, яке завдало фізичного болю» (Підрозділ 2 «Проступки» Розділ 4.2 «Злочини та проступки проти здоров'я людини» Книга четверта «Злочини та проступки проти людини і громадянина» Особливої частини проєкту КК) і віднесені до проступків. В другому випадку такі дії охоплюються ст. 9.7.4 і є злочином.

Щодо погрози вбивством або погрози нанесення тілесних ушкоджень (шкоди здоров'ю) працівнику правоохоронного органу, то в проєкті КК частково відповідальність за такі дії передбачена нормами, які розміщуються в розділ 4.3 «Злочини проти ментальної та фізичної безпеки людини», зокрема: ст. 4.3.1 «Погроза спричинити смерть» (злочин 5 ступеня – ув'язнення на строк від шести до восьми років), ст. 4.3.2 «Погроза спричинити тяжку шкоду здоров'ю» (злочин 3 ступеня – штраф у розмірі від 1000 до 2000 розрахункових одиниць або ув'язнення на строк від трьох до чотирьох років).

Як бачимо, відповідальність за погрозу заподіяння легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень (істотна та значна шкода відповідно до ст. 1.3.3 «Розмір шкоди здоров'ю» проєкту КК) в проєкті нового КК не передбачена.

В той же час, якщо за ч. 1 ст. 345 КК України [22] за погрозу вбивством, насильством щодо працівника правоохоронного органу у зв'язку з виконанням ним службових обов'язків передбачений найбільш суворий вид покарання у виді позбавлення волі до трьох років (нетяжкий злочин), то в проєкті КК за погрозу вбивством (спричинення смерті) (ст. 4.3.1), погрозу спричинення тяжкої шкоди здоров'ю (ст. 4.3.2) працівнику правоохоронного органу передбачається більш суворе покарання та ступінь тяжкості такого злочину може бути збільшено ще на один ступінь (+1) на підставі п. 1 ч. 1 ст. 2.2.5 «Ознаки складу злочину, які підвищують тяжкість злочину на один ступінь», якщо злочин вчинено щодо особи (чи її близької особи) у зв'язку з виконанням нею службових повноважень, професійних функцій або реалізацією нею суб'єктивного права чи виконання юридичного обов'язку в інтересах суспільства або правосуддя [4]. В такому випадку погроза спричинення смерті працівнику правоохоронного органу буде віднесено до злочину шостого ступеню тяжкості (санкція: ув'язнення на строк від восьми до десяти років), а погроза спричинення тяжкої шкоди здоров'ю – до четвертого ступеня тяжкості (санкція: ув'язнення на строк від чотирьох до шести років). Така ситуація, на наш погляд, свідчить про суттєве збільшення покарання за ці злочини на відмінну від чинного КК України (наприклад, за ч. 2 ст. 129 КК передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років). Проте залишається відкритим питання щодо співрозмірності, соціальної обумовленості посилення відповідальності за такі дії у проєкті КК.

По-друге, щодо співрозмірності покарання за вчинення насильства за ч. 2 ст. 345 КК України та ст. 9.7.4 проєкту КК. В п. 31 ч. 2. ст. 1.3.1 проєкту КК визначено зміст терміну «насильство» як фізичний вплив на іншу людину, зокрема шляхом нанесення удару, побоїв, застосування акустичних, світлових, термічних чи хімічних факторів або обмеження її особистої свободи. Так за умисне заподіяння працівникові правоохоронного органу чи його близьким родичам побоїв у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків (ч. 2 ст. 345 КК України) найбільш суворий вид покарання встановлений у виді позбавлення волі до п'яти років (нетяжкий злочин), а за аналогічні дії ст. 9.7.4 проєкту КК передбачається покарання у виді ув'язнення на строк від трьох місяців до двох років (злочин 1 ступеня). Як бачимо верхня межа ув'язнення (позбавлення волі) за аналогічні дії в проєкті КК значно нижча. Дану ситуацію можна частково виправити шляхом внесення змін до ч. 1 ст. 9.7.2 проєкту КК, де передбачити підвищення на один ступінь тяжкості злочинів за ст.ст. 9.7.4 та 9.7.5, якщо він вчиняється відносно працівника правоохоронного органу. В такому випадку підвищення ступеня тяжкості злочину з 1 на 2 ступінь дасть можливість застосовувати види покарання (ст. 3.1.6) штраф у розмірі від 500 до 1000 розрахункових одиниць або ув'язнення на строк від двох до трьох років. Такий підхід є компромісним між чинним станом та можливим у перспективі.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Проведений нами аналіз окремих положень проєкту КК в частині новацій з кримінально-правової охорони професійної діяльності працівників правоохоронних органів дав можливість побачити можливі перспективи (сильні сторони) та проблемні питання (слабкі сторони) застосування його положень, які в подальшому потребують додаткового обговорення та вирішення. Сильною стороною безперечно можна назвати інноваційний підхід розробників до побудови проєкту КК (по моделі «маленького, але суворого»), з врахуванням досвіду країн Європейського Союзу та задалегідь розробленої концепції. Слабкою стороною є наявні спірні питання, зокрема щодо конкретизації ознак базових складів злочинів, обґрунтованості збільшення/зменшення тяжкості злочину в проєкті КК на відміну від чинного КК України. Також потребує уточнення (доповнення) змісту окремих термінів, які використовуються при конструюванні відповідних статей («орган правопорядку», «насильство»), а також закріплення змісту і інших термінів, які мають значення для кваліфікації («правоохоронний орган»). Є доцільним в п.1 ч.1 ст. 9.7.2 Розділу 9.7 передбачити зміни, які б поширювали таку ознаку як «вчинення злочину передбаченого ст. 9.7.3 щодо працівника правоохоронного органу» і на ст.ст. 9.7.4, 9.7.5 в якості обтяжуючої (підвищення ступеня тяжкості на 1 ступінь).

В подальшому є доцільним продовжити дослідження положень проєкту КК в частині побудови нової системи кримінально-правових норм, спрямованих на охорону професійної діяльності працівників правоохоронних.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 № 2341-III (в редакції від 05.01.2022). URL: <https://bit.ly/3g8V9Kv> (дата звернення: 05.01.2022).
2. Питання Комісії з питань правової реформи: Указ Президента України від 07.08.2019 р. № 584/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/584/2019#Text> (дата звернення: 05.09.2021).
3. Архів проєктів нового кримінального кодексу <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code-arhiv> (дата звернення: 05.01.2021).
4. Текст проєкту Кримінального кодексу України станом на 18.01.2022. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2022/01/18/kontrolnyj-proekt-kk-18-01-2022.pdf> (дата звернення: 19.01.2021).
5. Єрмолаєва-Задорожня С.В. Кримінологічна характеристика перешкоджання службовій діяльності працівників правоохоронних органів та його запобігання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2019. 18 с.
6. Метельський І.Д. Працівник правоохоронного органу як учасник кримінально-правових відносин: дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрНУ. Харків, 2019. 247 с.
7. Сийпловік М. В. Кримінально-правовий захист охоронної діяльності в Україні : монографія. Харків : Панов, 2019. 614 с.
8. Кирбят'єв О.О. Кримінально-правова охорона професійної діяльності працівників правоохоронних органів: дис... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2021. 446 с.
9. Беленок В.П. Кримінально-правова та кримінологічна характеристика погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2021. 20 с.
10. Текст проєкту Кримінального кодексу України станом на 25.07.2021. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2021/08/12/1-kontrolnyj-tekst-proektu-kk-25-07-2021-1.pdf> (дата звернення: 05.01.2022).
11. Концепція реформування кримінального законодавства України. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/concept> (дата звернення: 05.01.2022).
12. Засідання Робочої групи. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/article/meetings> (дата звернення: 01.12.2021).
13. Про Національну гвардію України: Закону України від 13 березня 2014 року № 876-VII (в редакції від 01.08.2021) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text> (дата звернення: 05.01.2022).
14. Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України : Закону України від 7 березня 2002 року № 3099-III (в редакції від 01.10.2020) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3099-14#Text> (дата звернення: 05.01.2022).
15. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII (в редакції від 01.01.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 05.01.2022).
16. Конституція України від 28.06.1996 (в редакції від 01.01.2020). URL: <https://bit.ly/3GeWKZG> (дата звернення: 05.01.2022).
17. Руденко М.В., Шайтуро О.П. Поняття та система правоохоронних органів (органів правопорядку) у контексті нового закону «про національну безпеку України»: питання правової визначеності. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2019. Вип. 1 (85). С. 165–172.
18. Боняк В. О. Орган охорони правопорядку України: зміст поняття, його обсяг та різновиди. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2015. Вип. 2. С. 37–48.
19. Боняк В.О. Конституційно-правові засади організації та функціонування органів охорони правопорядку України: проблеми теорії та практики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: 12.00.02. Харків, 2015. 40 с.
20. Руденко М.В., Шайтуро О.П. Щодо визначення поняття «органи правопорядку». *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія «ПРАВО». 2017. Випуск 23, С. 158–160.
21. Ярмиш Н. Зміст терміна «органи правопорядку», використаного у статті 131-1 Конституції України. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2016. №4. С. 79–84.
22. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI (в редакції від 05.01.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 05.01.2022).
23. Кримінальне право України. Особлива частина : навч. посіб. / А.А. Васильєв, О.О. Житний, Є.О. Гладкова та ін.; за заг. ред. О.М. Литвинова. Харків : Право, 2020. 656 с.